

Alp 2164
Larich.

LIETUVOS
NACIONALINĖ
M. ŠALYNO
BIBLIOTEKA

ANTROJI DALIS

D R A U G A S

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1989 m. spalio mėn. 28 d. / October 28, 1989

Nr. 211(38)

KERTINĖ PARAŠTĖ

„Tarybinė” literatūra — vien rusiškoji?

Pastarųjų metų įvykiai Sovietų Sąjungoje pagyvino amerikiečių susidomėjimą ta jiems vis dar mįslinga, egzotiška teritorija, vadinama TSRS. Šio pagyvėjusio dėmesio vaisius yra ir Amerikoje neseniai pasirodžiusios antologijos: „Nauja sovietinė proza: šešiolika novelių” ir „Dabartinė amerikiečių ir sovietinė proza bei poezija” (*The New Soviet Fiction: Sixteen Short Stories*, Abeville Press, 1989; *The Human Experience: Contemporary American and Soviet Fiction and Poetry*, New York: Knopf, 1989). Nors pati „sovietinės” literatūros sąvoka yra absurdiška, tokios antologijos vis dėlto gali padėti supažindinti pasaulį su Sovietų Sąjungos tautų, iškaitant ir lietuvių, literatūra. Bet nesukybėkime džiaugtis, pirmiau žvilgtelėkime į tų antologijų turinį.

Novelių rinkinį „Nauja sovietinė proza” redagavo ir įvadą jai parašė su pažangiaja rusų literatūrų grupe siejamas Sergejus Zalyginas. Kokį daugiatautės literatūros vaizdą pateikia *Nozy mir* redaktorius, prievartinės kolektyvizacijos kritikas, perverskoms rėmėjas ir kovotojas už ekologiją? Šešiolikos autorių būryje randame vieną estą (Arvo Valton), vieną gruzina (Revaz Mišveladze) ir vieną azerbaidžanietį (Elčin). Bulat Okudžava, nors gruzinių kilmės, rašo rusiškai ir priklauso rusų literatūrai.

Visos antologijoje spausdinamos novelės, išskyrus Valtono „Meilė Mustamagi priemiestyje”, išverstos iš rusų kalbos. „Liberaliam” antologijos redaktoriui „sovietinė” literatūra iš esmės yra rusų literatūra, pajavirinta imperijos pakraščiu ornamentika. Savo įvade jis aiškina, jog antologijai atrinko rašytojus, kurie sunkiaisiais metais sugebėjo atsispirti spaudimui iš viršaus, ir iš apačios. Bet Zalyginas tekalba apie rusų klasikų, rusų literatūros tradicijas, ne žodėlyčiu neužsimena nerusų tautų ir jų literatūrinę tradicijų.

O kaip su kita antologija? Ją, tikra „kultūrinio bendravimo” dvasia, redagavo bendras Sovietų Sąjungos ir Amerikos kvakerių (protestantų religinės sekto) komitetas. Skaitome vyriausių redaktorių amerikiečio pro-

zininko William Styron ir rusų rašytojo Danilo Granin parašytus įvadus ir girdime tą pačią dainą. Styron atranda labai daug panašumų tarp amerikiečių ir sovietinių „rusų”, tarp tų dviejų „didžiųjų visuomenių”, jų ydų ir stiprybių. Jo ateities vizijoje „Kalifornijos gyventojas ir Kijevo pilietis yra dvasiniai broliai ir seserys”. Danilas Graninas pasisako už perestroiką, demokratiją ir glasnost, atmeta hegemoniškumą ir paskelbia, kad žmonės ir jų idealai įvairiose šalyse yra įvairūs. Bendra redakcinė kolegija pritaria abiem redaktoriams ir cituoja 17-ojo šimtmečio kvakerį William Penn (kurio vardu pavadinta Pensilvanijos valstybė), raginusį tautas bei religijas gerbti, mylėti vieną kitą ir gyventi santaikoje.

Kalbant apie tautas, ir šioje antologijoje Sovietų Sąjungos nerusų tautos neegzistuoja. Iš tuzino sovietinių redaktorių ir konsultantų, tik du nerusai. Visi devyniolika autorių rašo rusiškai; trys nerusiškos kilmės, bet priklauso rusų literatūrai.

Ir antroje antologijoje „sovietiniai” yra rusai, „sovietinė” literatūra — rusų literatūra. Toksai miglos pūtimas paneigia įvaduose išreikštus kilnius humanizmo ir tautų brolybės jausmus. Dar blogiau, tokiu būdu mulkinama angliškai skaitančioji visuomenė ir įtvirtinamas joje giliai įsišaknijęs prietaras, kad Sovietų Sąjunga yra Rusija. Norint suprasti ir pamilti kitas tautas, pirmiau reikia jas pažinti, reikia bendrauti su konkrečiomis tautomis, o ne su imperijiniai fantomais.

Iškyla ir klausimas, kodėl pažangūs rusų rašytojai, kaip Zalyginas ir Graninas, išleido į pasaulį šias melagingas antologijas? Ar jie tai padarė sąmoningai? O gal imperijinis mentalitetas yra taip persmelkęs jų galvoseną, kad jie tikėjo tuomi pasitarusią pasaulio literatūrai ir tautų bendravimui.

Lietuvių rašytojų ir kitų kultūrininkų tokie pokštai jau nebenustebins. Tai viena priežasčių, kodėl jų sąjungos ir organizacijos šimt paskelbė savo nepriklausomybę nuo Maskvos.

J. P.

Širdies ir proto konfliktas Kosto Ostrausko dramoje

PRANAS VISVYDAS

Kostas Ostrauskas, **ELOIZA IR ABELARDAS**. Historia Calamitatum. Drama. Chicago: Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, 1988. Dailininkė — Danutė Kunča. 124 puslapiai. Kaina — 8 doleriai. Gaunama „Drauge”.

Parodija su ironijos, abejonės, erotikos stygomis — tai turbūt mėgiamiausias Kosto Ostrausko dramaturgijos instrumentas, per daugelį metų gerai įvaldytas, atitinkantis jo vaizduotės temperamentą. O medžiagos parodijos gaidoms žmonijos istorijoje yra be galo daug. Ypač tas visuotinis poelgių ir jausmų nesuderinamumas su išprotautomis etikos formulėmis. Gyvenimo egzistencija prašyte prašosi dramaturgo groteskinio stryko. 20-ajame amžiuje šitaip gyvenimą traktuoti ir traktuojama klasika tapęs prancūzų absurdo teatras. Jo stilistika (sąlygiškumas) ryški Ostrausko pjesėse. Tačiau regime ir savitą bruožą — aistringą Ostrausko pomėgį žaisti kalbos dvi-prasmybėmis, sakinių inversijomis. Atseit, jeigu kalba žodžių dėka kuria teorijas, tai ta pati kalba, kitaip sudėliojusi žodžius, gali įrodyti tų teorijų netikrumą.

Metmenyse (1989, Nr. 56) Kostas Ostrauskas rašo: „Reikia, — nors ir su rizika, — pastebėti, kad literatūra, kaip ir kiekviena kūryba, nemaža dalimi yra žaidimas — šiuo atveju žaidimas žodžiais. Juk ir pats žmogus — tad ir kūrėjas — yra homo ludens — žaidžiantis žmogus”. Tiksliau pasakytina: ir žaidžiantis (pa-brėžiant ir), nes žaidimas tėra tik šalutinė žmogaus buvimo funkcija. Pagrinde tebelieka kova už būvį — grumtynės su skausmu ir mirtimi.

Jei žodinėje kūryboje pastebime, kad autorius rimtos temos sąskaiton per daug žaidžia žodžiais, taip sakant, išsiuosęs šmaikštuoja, postringauja visokiais sofizmais, tokią kūrybą mes ir tebelaiikom žodine pramoga. Tam tikromis progomis ji reikalinga — mat išjudina mūsų sustabarėjusių pojūčių kalbai, spiria žvelgti į sakomas mintis iš kito galo, leptelti kokią nesąmonę ar banalybę kraupiai situacijai nuskaidrinti... Neneigiu, yra apstas ir tokios literatūros. Gan vykusios, retais atvejais pakylančios iki meniškų satyras ar komedijos lygio. Šešpnyras gan mikliai operuodavo sąmoningais priešžodžiais (puns). Vis dėlto, manyčiau, žodinio žaismo arenoje taiklumas ir saikas yra bene reikšmingiausi žodžiai.

Stebiuosi, kad šitokios dygios mintys kilo pirmą kartą perskaičius Kosto Ostrausko dailiai

išleistą pjesę „Eloiza ir Abelardas”. Negi Ostrauskas, išvalgęs scenos meno magistras, šį sykį, bežaisdamas sąvokomis, persistengė? Atsakyčiau, anot Abelardo, „sic et non”. Taip ir ne.

Taip — pirmuoju įspūdžiu atrodo: vaidinimo eigai ne padeda, o trukdo per dažna žodinė ekvilibristika. Iš dalies dėl to kaltas visai žinomas veikėjas (Abelardo ir Eloizos sūnus), kuriam pavesta nematomam dalyvauti pokalbiuose ir visą laiką kaitalioti kandžiai ironiškas pastabas, atseit demaskuoti pašnekojų intencijas. Jis čia tarsi mizantropiškas sąžinės balsas, savotiškas kontrapunktas dialogų orkestruotėje. Tokie žinovai, metraštiniškai dramose naudojami nuo senų laikų. Kad ir graikų choras. Kažkodėl, skaitant Ostrausko tekstą, Astrolabas norom nenorom tampa įkyria persona. Reikia manyti, spektaklyje šiam skeptikui bus surasta tinkama tonacija.

Abelardo ir Eloizos gyvenimo ir meilės pagrindinius bruožus maždaug žinome. Jei primiršome, galime pasiskaityti bet kurioje didesnėje enciklopedijoje. Iš tikro ir su enciklopedija vargti nereikia: iš Astrolabo lūpų išgirstame daug ką apie jo tėvus. Tarp kitko, bibliotekose yra knyga — D. W. Robertson, *Abelard and Heloise*.

Dėl visa ko pateiksiu filosofo scholasto, egzegeto bei dialektikos mokovo Petro Abelardo metus: 1079-1142, taip pat jo auklėtinės Eloizos, tapusios vienuole: 1101-1164. Matome, kad Abelardas už savo mylimąją buvo 22 metais vyresnis. Jūdvių slapta meilė vienuolyno zakristijoje tapo neiliniu skandalu anuometiniame Paryžiuje. Tuo tarpu jos dėdės kanauninko Fulberto kerštas Abelardui, kai papirkti vyrai filosofijos magistrą iškastravo, ir šių laikų akimis žiūrint, yra žiauriai atgrasus nusikaltimas. Ne tik vyriško suluošinimas, bet ir dvasinis skaudulys visam gyvenimui. *Historia Calamitatum* (Mano nelaimių istorija) — taip Abelardas pavadino savo užrašus.

Jeigu prisimena Boccaccio *Decamerone*, Ostrausko sumanytoje Abelardo ir Eloizos meilės scenoje suras panašią šaipokiška, priekonių nevengiančią, ankstyvo renesanso metaforiką. Šiandien ji nuskamba su atlestinu banalumu. Abelardas — toji viduramžių išminties pažiba — savo geisimą apdangsto perkeltinėmis frazėmis. Pasiūlo Eloizai pastudijuoti moterišką anatomią. Pamoka vyksta netgi cituojant Bažnyčios tėvą Augustiną: „Mylėk Viešpatį — ir daryk, ką nori”. Pastarojoje pikantiškoje scenoje dalyvauja ir tas „Peeping Tom” Astrolabas. Tokia jau vaidinimo anatomija — visą laiką išlaikyti tėvo, motinos ir sūnaus trejybę.

Glaustai, įtaigiai pavaizduotas pats esminis įvykis — Fulberto sąmokslas prieš jo dukterę. Čia „suvedžiojusi” Abelardą. Girdime išimylėjęlius supančias „vita profana” apkalbas, studijoje nešvankamas. Ano meto atmosfera perteikta įtikinamai.

Pjesės sudėtingumas glūdi ne šiuo pagrindiniu įvykiu komizme

Kostas Ostrauskas

Jono Bogutos nuotrauka

ar dramatiškumą, bet ilguose Abelardo ir Eloizos pokalbiuose. Svarsto jie savo poelgių moralinę prasmę ir tolimesnių santykių galimybes. Čia režisūrai ir aktoriams reikės gerokai tiksliai perteikti dalykų esmę. Taigi ir jam rūpėjo žodžiai, žodžiai, žodžiai, su įvairių sampratų galimybėmis.

Abelardas yra tvirtai įsitikinęs, kad Viešpaties bausmės susilaukė dėl jūdvių gašlumo. Į tai atsako Eloiza: „O ne, Abelardai, — tai ne gašlumas, o meilės aistra”. Jų poelgyje ji nemato jokios ypatingos nuodėmės. Tik jam pagedaujant, ji sutinka įstoti į vienuolyną. Tik iš meilės Abelardui. Ne protas, o jos širdis taip nulemia. Ji trokšta, kad Abelardo mokslinė šlovė išliktų nepažeista.

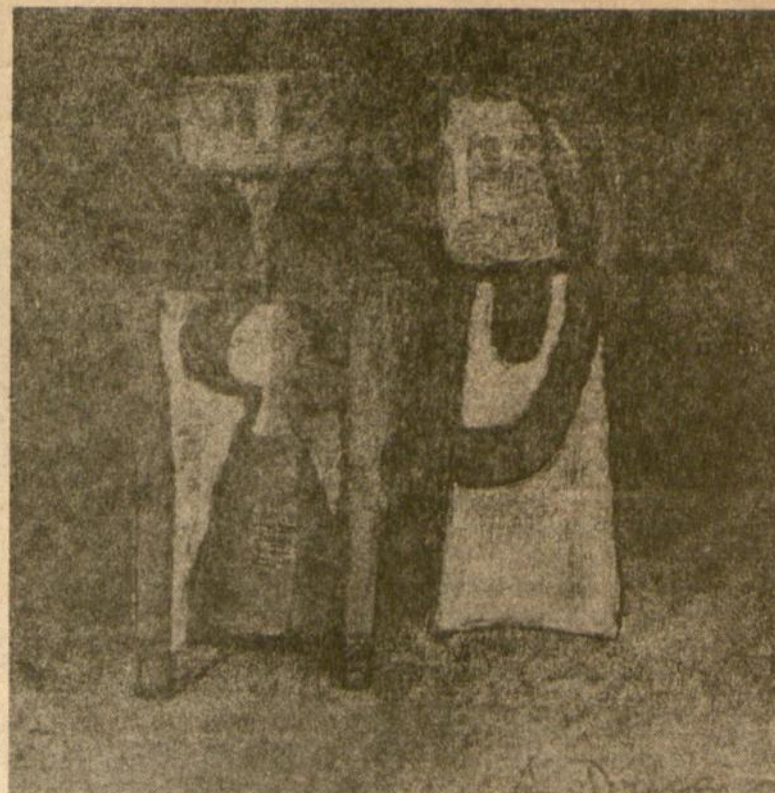
Vaidinimas lyg ir turėtų pasibaigti, Astrolabui skaitant ištrauką iš Abelardo „Nelaimių istorijos”. Tačiau dramaturgas, užčiuopęs anų amžių etinių problemų panašumą į mūsų laikų egzistencialistų teiginius (ne pats veiksmas, bet žmogaus vidinė nuostata turi reikšmę gėrio-blogio matuoklėje) įterpia ir prierasą — jautrų, svarų disputą tarp Eloizos ir Simone de Beauvoir — prancūzų rašytojos, filosofės, feministės. Žinoma, Eloiza ne kiek nemenkesnė už de Beauvoir.

Taigi prierasė atsiskleidžia įdomi paralelė. Išvystame jau šių laikų filosofuojančių draugų porą. De Beauvoir įstamia vežkėdė su paralyžiaus suluošintu, uremija sergančiu vyriškiu —

ar dramatiškumą, bet ilguose garsiuoju egzistencializmo filosofu Jean-Paul Sartre. Jo „šiek tiek iškreipta burna sudaro tarsi amžinos šypsosenos įspūdį”. Tai šitaip atrodo „le grand optimiste”, teigęs, jog žmogus yra pasmerktas laisvei ir visiškai atsakingas už savo etinius sprendimus. Pjesėje šį genialų globotinį de Beauvoir pristato kaip „tobulą invalidą”. Anot jos, Sartrui intelektualą iškastravo, „o tai žymiai blogiau negu prarasti genitalijas. Galima mylėti ir be pastarųjų, tačiau neįmanoma mąstyti be intelekto”.

Nedaug nusivokiu etikos dalykuose, bet manoji iš senolių pasiveldėta dorovinė nuojauta dėl šios

Alfonso Dargio

Seima, 1979

Vilniuje, Dailės muziejuje, šių metų vasarą vyko dailininko Alfonso Dargio tapybos ir grafikos paroda, skirta jo 80-mečiui paminėti. Iš Vilniaus paroda perkeliama ir į Maskvą.

Šiame numeryje:

„Tarybinės” literatūros antologijos • Kosto Ostrausko naujausia drama • Tarptautinis simpoziumas Romoje: „Tautos Sovietų Sąjungoje” • Antano A. Jonyno poezija • Aleksandro Radžiaus skiltis • Antro kaimo čekaginiai spektakliai • Skulptorė-keramikė Livija Lipaitė

Sovietų Sąjungos imperijos „nacionalistinės“ politikos krizė

Tarptautinis simpoziumas Romoje: „Tautos Sovietų Sąjungoje“

VYTAUTAS SKUODIS

Šių metų spalio 13 dieną Romoje įvyko tarptautinis simpoziumas tema „Tautos Sovietų Sąjungoje jos nacionalinės politikos krizės akivaizdė“. Jį organizavo Romos Provincijos taryba drauge su Italijos Helsinkio komitetu. Pagrindiniai kalbėtojai buvo šių metų pavasarį Paryžiuje įkurto Koordinacinio centro tautiniams demokratiniams judėjimams, pavadinto „Demokratija ir nepriklausomybė“ (Democracy and Independence) nariai, kurie, patys būdami iš Sovietų Sąjungos ištremti arba priversti iš jos išvykti, šiame simpoziume atstovavo savo pavergtiesiems kraštams ir tautoms. Jų padaryti pranešimai davė aiškų, tačiau toli gražu ne optimistinį sovietų pavergtų tautų dabartinės padėties vaizdą ir atskleidė tautų susirūpinimą dėl Vakarų tautų abejingumo jiems.

Šiame simpoziume pranešimą parodė žymus prancūzų politologas, daugelio knygų autorius *Jean-François Revel*, į simpoziumą specialiai atvykęs iš Paryžiaus. Diskusijose kalbėjo Italijos senatoriai *Graziani*, *Strik-Lievers*, *Pollice*, žmogaus teisių komisijos prie Italijos premjero pirmininkas, Romos universiteto profesorius *Paolo Ungari*.

Romos Provincijos prezidentė *M. Antonietta Sartori* (ji — Italijos komunistų partijos narė) pasveikinimą simpoziumo dalyviams perdavė Romos Provincijos tarybos narys *Lovari*. Jis pasakė, jog italų nustebino Sovietų Sąjungos įvykiai. TSRS ekonominė krizė ir anksčiau jiems buvo žinoma. Problemos, susijusios su žmogaus ir tautų teisėmis, buvo užšaldytos, tačiau jos nenuėjo į istoriją — ledams pajudėjus, vėl iškilo į paviršių. Panašūs reiškiniai dabar vyksta ir Jugoslavijoje; tas Italijai kelia rūpestį. Tačiau *Lovari* pažymėjo, jog Gorbachiovas Sovietų Sąjungos imperija nori pakeisti, todėl į jvykius ten mes turime žiūrėti ramiai ir nesivadovauti vien tik nacionalistiniais, t.y. vidiniais interesais. Italijoje vyksta didelės diskusijos dėl Stalino-Hitlerio 1939 metų pakto, tačiau visi istoriniai įvykiai turi būti interpretuojami, atsižvelgiant į aplinkybes. Nacionalizmas gali išsiskirti tikrai nacionalizmas, ir aš bijau, kalbėjo *Lovari*, kad gali sustiprėti rusiškasis nacionalizmas, kuriuo rėmėsi Stalinas. Todėl reikia būti realistas ir prieš užsibrėžto tikslo eiti palaipsniui. *Lovari* pareiškė, nenoris, kad Moldavija dabar priklausytų Rumunijai. TSRS pavergtųjų tautų reikalavimai yra teisingi, tačiau konservatyvios jėgos nori sugrąžinti stalinistinį režimą. Didelis spaudimas, nukreiptas prieš tas jėgas, judėjimams gali būti pavojingas. Italijos ir Romos Provincijos valdžia atidžiai seka įvykius Sovietų Sąjungoje ir tie įvykiai yra nuolatinių diskusijų objektas.

Italijos Helsinkio komiteto pirmininkas *Antonio Stango*, atidarydamas simpoziumą, pabrėžė, jog šis simpoziumas kaip tik ir turi duoti atsakymą į daugelį neišaiškintų klausimų, nes ir dabar TSRS oficialioje informacijoje yra daug melo ir jos „tiesa“ neatitinka tikrovę. Rugsėjo 23 dieną jis Maskvoje dalyvavo demonstracijoje, kuri buvo skirta Molotovo-Ribbentropo slaptojo protokolo 50-osioms metinėms pažymėti, ir buvo liudininkas, kaip ta demonstracija buvo išvaikyta.

Jean-Francois Revel, kreipdamasis į simpoziume dalyvaujančios organizacijos „Demokratija ir nepriklausomybė“ narius,

pasakė, jog jis daug tikisi, kad iš jų pranešimų papildys savo žinias. Jo nuomone, Gorbachiovas yra realistas ir supranta, kad reikia rimtai spręsti tautines problemas. TSRS tai laivas, kuris pradėjo skęsti. Sovietų Sąjungoje pavergtosios tautos yra kolonijos ir Rusijos, ir komunizmo. Tačiau ten jau ir patys rusai nebenori kalbėti nei apie komunizmą, nei apie socializmą. Bet tas idėjas sovietų imperijoje palaidoti bus sunku. Keista, kad Gorbachiovas siūlo bendrus Europos namus, kada jį paties imperija griūva. Tokie bendri namai iš viso yra neįmanomi, jei jais pasinaudojant būtų palaikomas komunizmas, pati imperija ir kolonializmas. Komunizmas jau baigia savo egzistenciją. TSRS savo jėgas išsekino, ir ji jau nebegali užgniaužti tautinių ir kitokių išsilaisvinimo judėjimų. Todėl tiems judėjimams reikalinga Vakarų parama. TSRS pavergtos tautos grįžta prie išeities taško. TSRS vadovai nežino, ką daryti, kaip gelbėti skęstantį laivą? Stebina tai, kad atvykę iš TSRS nepalaiko Vakarų optimizmo dėl TSRS kaip imperijos neišvengiamos žūties. Tos imperijos išgelbėti jau nebegalima, bet ir pakeisti ją yra sunku. Vakaruose norima, kad Gorbachiovas išsilaikytų valdžioje, ir bijomas persvertumų tos valdžios viduje. Gorbachiovas gerai kontroliuoja kompartiją, tačiau liaudis įsitikinusi, kad partija jau nebegali vadovauti visuomenei. Kol kas kitos jėgos nesą, kuri galėtų ją pakeisti. Sovietų Sąjunga pergyvena totalitarinės politikos ir ekonomikos krachą. Ten viskas griūva. Totalitarinė sistema privalo sugriūti, nes ji jau nebeturi ko įsibrūti į save. Susidarė tuštuma, kurios nėra kuo užpildyti. Politikos negalima atskirti nuo moralės. Kalbama apie marksizmo-leninizmo mirtį, tačiau yra mokslininkų, kurie mato politiką tikrai dėl politikos.

Į klausimą, kaip suprasti tai, kad Vakarai palaiko Gorbachiovą, tačiau tuo pačiu metu stabdo jo „perestroiką“, *Revel* atsakė, jog Vakarai palaiko Gorbachiovo pastangas demokratizacijos srityje. Dėl to Vakaruose jis turi didelės simpatijas ir tapęs beveik religinio kulto objektu. Kalbant apie ekonominę pagalbą Gorbachiovo „perestroikai“, reikia žinoti, kur ir kaip ji bus panaudota.

Į prof. *Paolo Ungari* repliką, kad reikia išlaikyti stabilumą, ne tik Vakaruose, bet ir Sovietų Sąjungoje, *Revel* atsakė, jog ne Vakarai TSRS destabilizuoja, o ji pati destabilizuojasi. Joje pati liaudis atmeta režimą. Rumunijoje dabar veikia nusikalstamas režimas ir Vakarai dėl to nieko negali padaryti.

Toliau ėjo organizacijos „Demokratija ir nepriklausomybė“ narių pranešimai. Pirmuoju kalbėjo tos organizacijos pirmininkas *Paruir Airikian* (Armenija). Jo žodžiais, kur yra imperijos, ten yra neišvengiamos ir tautinės problemos. Todėl natūralu, kad tautinių judėjimų jėgos nukreiptos į imperijos sugriovimą. Svarbu tik, kad jis vykėtų taikiai būdu. Imperijoje tautų apsisprendimo negali būti. Dabar joje toleruojama tikrai saviraiška. Tačiau nuo to tos imperijos esmė nepasikeitė. Buvo priimti nauji įstatymai imperijos palaikymui, kurie yra labai pavojingi tautoms. Vakarai to nemato. TSRS tautų federacija galima tikrai po visiško jų išsilaisvinimo. Vakarams tautinės problemos Sovietijoje yra naujos.

Toliau kalbėdamas apie Armenijos rūpesčius, *Airkian* pasakė, jog Armenijoje kova už tautinę-demokratinę laisvę vyko pagrindinė ir anksčiau. Toji kova į atvirą veikimą išėjo, prasidėjus įvykiams Kalnų Karabacho autonominėje srityje, kuri iki dabar yra įjungta į Azerbaidžano respubliką. Karabachą iš pradžių vadino „perestroikos“ egzaminu. Karabacho srities taryba buvo virtusi lyg ir parlamentu, dėl to kilo konfliktai su Azerbaidžano valdžia. Įvedus karo stovį, taryba ir srities partijos komitetas buvo išvaikyti. Dabar Kalnų Karabacho sritis yra administruojama tiesiogiai iš Maskvos. Tačiau įvykiai Karabache labai pakėlė armenų tautinį sąmoningumą. Dabar Armenija reikalauja visiško atsiskyrimo nuo TSRS. Šių metų rugsėjo 24 dieną Armenijos TSR Aukščiausioji taryba pasiskelbė, jog ji daugiau nebepažįdžia Maskvai. Po to, kada Maskva 1988 metų lapkritį įvedė karo stovį Armenijoje, praėjus dviem savaitėm įvyko siaubingas žemės drebėjimas, nuioškojęs trečdali visos Armenijos. Armenijoje paplitusi nuomonė, jog tą žemės drebėjimą Maskva sukėlė dirbtiniu būdu. Dabar Maskva naudoja Azerbaidžaną kaip Armenijos budelį. Pati Armenija dabar eina Karabacho keliu.

Eduard Gudava (Gruzija) kalbėjo, jog Sovietų Sąjungoje pasipriešinimas valdžiai ir režimui vyksta jau 70 metų. Nežiūrint to, TSRS dabar yra stipriausia imperija pasaulyje. Amerikoje bi-

etninius konfliktus skatina pati sovietų valdžia, tam panaudodama KGB. Simpoziumo dalyvis iš Etiopijos pabrėžė, jog jis visiškai pritaria *Eduardui Gudavai* — Vakarai bendradarbiauja diktatūrų išlaikymui, tačiau tokia jų politika yra klaidinga. Tokios nuomonės apie Vakarų laikomasi ir Etiopijoje. Reikia, kad Vakarai atsiskaitytų savo dviveidės politikos. Jų politika turi būti nuosekli, kad išgelbėtų pasaulį nuo pražūties. Per visus 40 pokario metų Vakarai nieko nepadarė, kad išgelbėtų demokratiją. Tokia yra nuomonė Afrikoje.

Popietiniame pirmajame posėdyje *Heiki Ahonen* (Estija) savo kalboje nurodė, kad Pabaltijo kraštuose vien tik Estijoje yra 100 tūkstančių sovietų kariuomenės. Jis pabrėžė, jog Baltijos kraštų likimas daug priklauso nuo Vakarų pozicijos.

Janis Rožkalns (Latvija) pasakė, jog Latvijoje keturios organizacijos vykdo politinį judėjimą. Vien Latvijos Liaudies Frontui priklauso apie 600 tūkstančių žmonių. Jų tarpe yra daug tautinių, kurie atlieka labai svarbų darbą. Liaudies frontas dabar kontroliuoja Latvijos radijo ir televizijos stotis. Tas liaudies frontas — alternatyva Latvijos TSR vyriausybei. Kalbėdamas apie aktualias problemas, *Rožkalns* nurodė, jog Baltijos kraštų likimas daug priklauso nuo TSRS. Jie reikalauja tikrai atkurti Krymo tautinių autonominių respublikų, leisti totoriams sugrįžti į Krymą, atšaukti įstatymus, kurie diskriminuoja totorius, ir reabilituoti visus totorius, kurie buvo represuoti. Ji pabrėžė, jog sovietų „perestroika“ nesidėjo ne su Gorbachiovu, o vyksta jau 60-60 metų. Ašė *Seitmuratova* su dėkingumu atsiliepė apie pabaltiečius ir ukrainiečius. Kaip pavyzdį nurodė lietuvius, kurie TSRS vyriausybei Maskvoje pristatė keturis toms parašus, reikalaujant patenkinti Krymo tautinių reikalavimus.

Nadia Sviltiėna (Ukraina) konstatavo, jog Ukrainoje po Šerbiekio nušalinimo padėtis nepasikeitė. Rusifikacijos procesas nesustabdytas. Jos žodžiais, *Nikolas Loupan* akivaizdžiai parodė, kaip Maskva ukrainiečius ir kitas tautas panaudoja etninių konfliktų kurstyimui. Ukrainos sostinėje Kijeve neišgirsi ukrainiečių kalbos. Baltijos šalys mums yra brangios ne tik kaip pavyzdys, bet ir kaip mūsų rėmėjai. Tenka apgailestauti, kad Vakarų informacijos priemonės daugelio svarbių įvykių Ukrainoje „nepastebi“. Ukrainos ukrainiečiai yra beteisiai savo kalbos, kultūros, ekonomikos, ekologijos ir kitais atžvilgiais. Ukraina yra tragiškoje būklėje, tačiau džiugu ir labai svarbu, kad joje atgimsta tikėjimas. Šiuo metu Ukrainai yra svarbiausia turėti demokratiškus rinkimus įstatymus ir

Sąjūdžio seimo tarybos narys ekonomistas Alyvdas Medalinskas su poetu Marcelijum Martinaičiu.

Andrius Petrulevičiaus nuotrauka

jomasi, kad dabar tautiniai-demokratiniai judėjimai gali sugriauti „perestroiką“. Baltieji rūmai mano, kad Baltijos kraštų reikalavimai pavojingi ir yra nepageidaujami. Jie taip pat ignoruoja ir judėjimus Kaukaze. Dėl visų judėjimų baltieji rūmai yra linkę tylėti. Kyla klausimas: kam Vakarai turi padėti — sovietiniam režimui, ar jo pavergtoms tautoms ir aplejami liaudžiai? Visi judėjimai maldauja Vakarų nepalaikyti sovietinio režimo. Nors sovietų komunistai neneigia padarytų didelių nusikaltimų, tačiau nori ir toliau išlaikyti režimą. Būtų teisinga, jeigu Vakarai palaikytų tautinius-demokratinus judėjimus nes tik tai gali išgelbėti TSRS nuo jai gresiančio chaoso. Vakarai neturėtų remti Gorbachiovo.

Nikolas Loupan (Moldavija) pažymėjo, kad Moldavijoje dabar yra 150 tūkstančių bedarbių moldavų, tačiau nė vieno rusų. Į Moldaviją kasmet atvyksta po 60 tūkstančių kitataučių ir tiek pat moldavų jaunimo yra priversti išvykti iš Moldavijos darbams į Vidurinę Aziją ir į Sibira. Kad moldavai savame krašte gautų darbą, turi sumokėti 14 tūkstančių rublių. Vienoje gyvenvietėje yra 13 tūkstančių moldavų, apie 70 ukrainiečių, keliolika lenkų ir tik 2 rusai. Ten veikiančioje vidurinėje mokykloje mokoma tikrai rusų kalba. *Loupan* kritikavo Amerikos valdžią dėl jos visiško abejingumo moldavų tautinėms problemoms. Jo nuomone, po Antrojo pasaulinio karo Amerika ir Anglija mus visus pardavė sovietams.

Klausimuose rytinio posėdžio pranešėjams vienas bulgaras pasakė, jog Sovietų imperija tikrai pasmerкта žlugti ir tai nieko neturėtų gąsdinti. Nesuprantama, kodėl turime bijoti destabilizacijos TSRS viduje? Reikia bijoti, kad tas prasidėjęs de-stabilizacijos procesas nesustotų.

Vytautas Skuodis savo kalboje apie Lietuvą, nušvietęs joje dabar vykstantį atgimimo (renesanso) procesą, pabrėžė, kad nerimą kelia Vakarų pasaulio TSRS simpatikai, kurie įsitikinę, kad Sovietų Sąjungos imperijoje jau prasidėjo dekolonizacijos vyksmas ir kad ja dabar jau galima pasitikėti ir ją remti, padedant stiprinti jos ekonomiką. Visai pamirštama, kad TSRS ekonomikos sustiprėjimas pirmiausia reikštų jos karinės galios, o kartu ir jos agresyvumo sustiprinimą. Baigminės Skuodžio kalbos išvadų buvo šios:

1) Lietuvos tauta, kovojanti už savo teises ir laisvę, turi rimtų priekaištų didžiųjų valstybių vadovams ir Jungtinių Tautų Organizacijai dėl jų abejingumo lietuvių, latvių ir estų tautų likimui. Mes norime jų paklausti: nuo kada Lietuvai nebegalioja Atlanto charta, žmogaus teisių ir Jungtinių Tautų Organizacijos konstituciniai įstatymai?

Manau, čia būtų vieta priminti žymaus italų publicisto Konstantino Camoljo 1928 metais paskelbtą studiją *Lituanian martire* pasakytus žodžius: „Vakarų Europos civilizacijos valstybės

(pridėsiu: ir JAV — V.S.), matyti, nelabai nusimano apie įvykius Rytuose ir Baltijos valstybėse, reikalaujamos taikos, paremtos neteisėtumu“. Tie tauraus italo žodžiai, pasakyti prieš 60 metų, mums yra aktualūs ir dabar.

2) Mes norime jų paklausti: kodėl Sovietų Sąjungai, tipiškai kolonijinei imperijai ir pavergtų tautų kalėjimui, nebataikomi tarptautinės teisės dekolonizacijos nuostatai? Tie patys nuostatai, kurių pagrindu po Antrojo pasaulinio karo beveik šimtas Afrikos ir Azijos kolonijinių kraštų tapo laisvomis ir nepriklausomomis valstybėmis.

3) Lietuvos tauta įspėja Vakarų kraštų vadovus ir politikus: Sovietų Sąjungoje demokratizacijos procesas tikrai prasideda ir yra pavojus, kad tas procesas bus užšauktas. Sovietų Sąjungoje tikroji demokratija išgalės tik tada, kada joje pasibaigs partokratinė diktatūra, paremta tikrai prievarta ir melu.

Aišė Seitmuratova (Krymo Totorija) savo kalboje pabrėžė, jog Krymo totoriai yra naikinami ir fiziškai, ir dvasiškai. Italams ji pasiūlė pamėginti įsivaizduoti, kaip atrodytų Italija, jeigu kas nors uždarytų visas itališkas mokyklas ir uždraustų spaudą italų kalba ir lotyniškoms raidėms. Krymo totorių jau 35 metus vedama atkakli kova už savo teises parodė visoms TSRS tautoms, kad ir jų laukia panašūs likimai. Krymo totoriai nereikalauja atsiskyrimo nuo TSRS. Jie reikalauja tikrai atkurti Krymo tautinių autonominių respublikų, leisti totoriams sugrįžti į Krymą, atšaukti įstatymus, kurie diskriminuoja totorius, ir reabilituoti visus totorius, kurie buvo represuoti. Ji pabrėžė, jog sovietų „perestroika“ nesidėjo ne su Gorbachiovu, o vyksta jau 60-60 metų. Ašė *Seitmuratova* su dėkingumu atsiliepė apie pabaltiečius ir ukrainiečius. Kaip pavyzdį nurodė lietuvius, kurie TSRS vyriausybei Maskvoje pristatė keturis toms parašus, reikalaujant patenkinti Krymo tautinių reikalavimus.

Nadia Sviltiėna (Ukraina) konstatavo, jog Ukrainoje po Šerbiekio nušalinimo padėtis nepasikeitė. Rusifikacijos procesas nesustabdytas. Jos žodžiais, *Nikolas Loupan* akivaizdžiai parodė, kaip Maskva ukrainiečius ir kitas tautas panaudoja etninių konfliktų kurstyimui. Ukrainos sostinėje Kijeve neišgirsi ukrainiečių kalbos. Baltijos šalys mums yra brangios ne tik kaip pavyzdys, bet ir kaip mūsų rėmėjai. Tenka apgailestauti, kad Vakarų informacijos priemonės daugelio svarbių įvykių Ukrainoje „nepastebi“. Ukrainos ukrainiečiai yra beteisiai savo kalbos, kultūros, ekonomikos, ekologijos ir kitais atžvilgiais. Ukraina yra tragiškoje būklėje, tačiau džiugu ir labai svarbu, kad joje atgimsta tikėjimas. Šiuo metu Ukrainai yra svarbiausia turėti demokratiškus rinkimus įstatymus ir

įteisinti ukrainiečių kalbą kaip valstybinę.

Jurij Jarim-Agajev (Rusija) kalbėjo kaip Maskvos Helsinkio grupės atstovas. Jo žodžiais, Sovietų Sąjungoje žmonės mažai nusimano apie žmogaus teises. Jeigu dabar valdžia iš partijos rankų būtų atiduota liaudžiai, būtų dar blogiau, negu yra dabar. Prieš perimant valdžią, reikalinga žmones išmokyti demokratijos, o tam reikalinga ne mažiau dešimties metų. Tačiau Rusijoje yra judėjimų, kurie reikalauja, kad demokratinė valdžia būtų įvesta tuojau pat. Dabartiniai teigiami pasikeitimai Sovietijoje tai ne Gorbachiovo ir partiečių nuopelnas. Jūs išsikovojo tautiniai judėjimai ir demokratai, kurie sovietinę valdžią privertė keisti savo kursą. Todėl Vakarams yra neorū palaikyti Gorbachiovą, ignoruojant Sovietijoje veikiančias demokratines jėgas. Deja, ši koncepcija stiprėja, o ypač Amerikoje ir Kanadoje. Tačiau ir ne Vakarų galioje sustabdyti TSRS imperijos griuvimo procesą. Jų pastangos gali tą procesą tikrai sulėtinti.

Karen Aguljan (Armenija) pabrėžė, jog dabar Sovietų Sąjungoje yra pažeidžiama svarbiausioji žmogaus teisė — teisė gyventi. *Leonid Pliušč* (Ukraina) konstatavo, jog pačioje Rusijoje yra judėjimų, kurie siekia imperijos suirimo. Daugelis supranta, kad pastangos prieš imperiją išsaugoti prives prie tragiškų pasekmių. Dabar svarbu, kaip nuo tos imperijos atsiskirti respublikoms, kurios to siekia, ir kad tas atsiskyrimas įvyktų taikiai būdu. Sovietinei mafijai reikalingi nesutarimai tarp tautų. Tai naudinga ir Gorbachioviui, nors jo „perestroikai“ tai daro žalą. Sovietijoje apie įvykius Baltijos kraštuose informuojama iškreiptai ir daug ką nutylint. Nuylimos ir stiprios rusiškojo šovinizmo apraiškos tose šalyse. Tačiau centrinėje spaudoje pabaltiečiai yra nuolat kaitinami nacionalizmu, šovinizmu ir ekstremizmu. Tai oficialioji dezinformacija. Neoficialioji dezinformacija skleidžiama KGB tarnybos. Pavojinga vaidmenį atlieka „Jedinstvos“ tipo „internacionaliniai“ judėjimai. Jūs organizuojate KGB, MVD (Vidaus reikalų ministerijos) ir komunistų partiją. Šiuo metu organizuojami vadinamieji darbininkų komitetai, ypač Ukrainoje. Lietuvoje tokie „judėjimai“ kursto lenkus prieš lietuvius. Gruzijoje sukurtyti abchazai prieš gruzinus, Moldavijoje guguluzai prieš moldavus, azerbaidžaniečiai prieš armenus. Jeigu Gorbachiovas laiku būtų išsprendęs deportacijų klausimus, nebūtų buvę kraujo praliejimo Vidurinėje Azijoje, Gruzijoje ir kitur. Kaukaze visus neramumus organizuoja Maskvos mafija. Moldavijoje prieš moldavus yra sukurtyti surusėję ukrainiečiai. Jų ten 13%, o rusų — 9%. Pabaltiečiai palaiko ukrainiečius. Ukrainoje dar nėra tokių šovinistinių organizacijų kaip „Interfrontai“, „Pamiatj“ ir kitų į jas panašių. Tačiau daromos įvairios provokacijos. Pavyzdžiui, Lvove buvo paskleistos proklamacijos, kurios ragino ruošti pogromus rusams. Visoje Ukrainoje girdėti kalbos apie tokių pogromų galimybę. Rusų dvasinė hierarchija talkina KGB ir skatina įtampą tarp Ukrainos provoslavų ir katalikų. Jos išpuoliai prieš katalikus yra bjaurūs, negu ateistinės valdžios. Visi tautiniai-demokratiniai judėjimai turėtų susijungti. Jie tai daro, tačiau ne visada sėkmingai. Susijungti trukdo valdžia. Iš vėliausio TSKP plenumo buvo tikimasi svarbių pakeitimų. Tačiau Gorbachiovas vis dar ieško būdų išsaugoti imperiją. Jis siekia reformų senosios Konstitucijos pagrindu. Pabaltiečiai siūlo sudaryti visiškai naują Konstituciją, nes kitu atveju bus daroma viskas, kad tik būtų išsaugota imperija.

(Nukelta į 4 psl.)

Poetas Sigita Geda per vienas demonstracijas Lietuvoje.

Andrius Petrulevičiaus nuotrauka

Daugiabalsis poetas Antanas A. Jonynas

ALINA STAKNIENĖ

Poetas Antanas A. Jonynas (g. 1953) šios vasaros pradžioje lankėsi Amerikoje ir skaitė savo kūrybą New Yorke „Branduolio“ sambūrio surengtoje vakaronėje. Šiuo metu jis yra „Vagos“ leidyklos poezijos redaktorius. Yra išleidęs keturis savo poezijos rinkinius: *Metai kaip strazdas* (1977), *Atminties laivas* (1981), *Parabolė* (1984) ir *Tiltas ir kiti eilėraščiai* (1987). Dauguma vakaronėje skaitytų eilėraščių – iš vėliausių dviejų rinkinių, o kiti – dar nespausdinti.

Rinkinio *Parabolė* (1984) eilėraščiuose kartojasi narvelyje uždaryto paukščio simbolinis motyvas. Jis išreiškia tą slegiantį uždaramo jausmą, kurį jaučia žmogus ne tik tarp keturių kalėjimo sienų, bet ir uždaroj visuomeninėj santvarkoj, kurioje nėra vietos laisvam minties skrydžiui, kurioje nuvertinama individuali gyvenimo vizija.

Eilėraštyje „Paukštis narvelyje“ lyrinis subjektas skundžiasi:

*Aš uždarytas
tarp virbų sienų keturių
ką mato mano sienos
jos – mano sienos – mato viena
kitą
ir aš kitų erdvių nebeturiu*

*Joks laikrodys nerodo mano laiko
joks veidrodis nerodo mano veido
tačiau kodėl užuominas man
laido
visai nekaltas niekuo dėtas
žvilgsnis vaiko*

Jis tikisi, kad prasivers durys į laisvę. O pačioje šio eilėraščio pabaigoje „girdėti paslėpta ironija, jog netroškšti nieko kitai yra graži svajonė/ uždaryto.“

Bet uždaryto paukščio motyvas yra taip pat žmogiškos situacijos, žmogaus likimo žemėje parabolė. Eilėraštyje „Atrakcionas“ mūsų visos dienos – tik mirgantys šviesos ruožai pro virbus, aklo likimo rankoj linguojančiame narvelyje;

*Laikas teka iš lėto
pro narvelio virbus
mirga dienos akims
kurios ritinėjasi
ant medinių narvelio grindų
o narvelis linguoja
ištempusioj
virpančioj neregio rankoj*

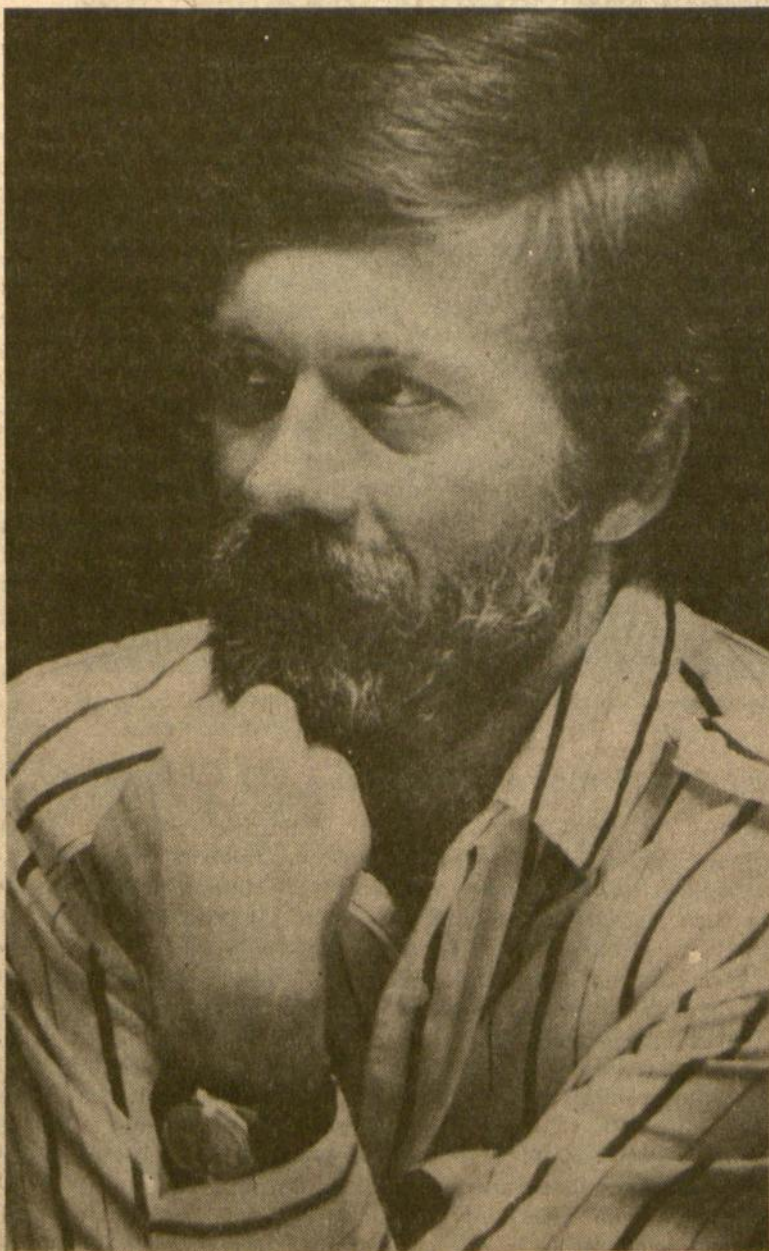
Poetas siekia iš to siauro erdves/laiko uždaramo išsiveržti. Eilėraštyje „Tarp dviejų veidrodžių“ lyrinis herojus sako: *Mano mokytojas buvo paukštis/tas kuris išskrido į dausas.*

Verždamasis į plačias Vakarų kultūros dausas, Jonynas savo įvairiausioms kultūrinėms užuominoms (nuo klasikinio akmens liūto iki Kokoschko piešinio ir Walt Whitmano žolės). Tai atspirtis prieš kultūros uždaramą, o taip pat ir prieš visa ko praeinamumą ir vertybių eroziją (*Migdolai žydi; jie pradėjo vysti*). Poetas dažnai atsiskaito į klasiką ir į renesansą. Daug eilėraščių rašo klasikine eiliavimo forma ir kuria beveik tobulus sonetus, kitokius griežtos formos kūrinius.

Ketvirtojo Jonyno poezijos rinkinio *Tiltas ir kiti eilėraščiai* (1987) eilėse ryškūs atsikartojantys simboliniai motyvai, tai *upė ir tiltas*. *Upė* – kasdieninio gyvenimo tėkmė (ar Heraklito nuolat kintanti laiko upė). *Tiltas* per upę – tai poezija, ryšys tarp individualios vizijos ir „gyvenimo tikrovės“, tarp meninio žodžio ir „gyvenimo tiesos“.

Jonyno mėgiamiausias šiuolaikinis lietuvių poetas, Kornelijus Platelis, kaip tik neseniai rašė, kad „Poezija yra trumpiausias tiltas tarp tiesos ir žodžio, jėgos ir pavidalo“ („Būties ženklas“, *Literatūra ir menas*, 1989 m. birželio 3 d.).

Užtai Jonynas savo eilėraštyje „Where Are We Going Walt Whitman?“ išreiškia širdgėla,

Antanas A. Jonynas

Vytauto Maželio nuotrauka

kad per pastaruosius kelis dešimtmečius buvo nutrauktas ryšys tarp kūrybos ir gyvenimo tiesos: *sutraiškė sunkiai atsuojančius šonkaulius tiltų; abejojančią širdį stengė paverst širdim abejinga*. Eilėraščio pavadinimas – Allen Ginsberg eilutė.

Savo poezijoj Jonynas nuolat parafrazuoja kitų poetų tekstus, skolinasi jų eilutes. Cikle „Šešios Rainer Maria Rilke eilutės“, ku-

riame jis parafrazuoja Rilke, visi šeši eilėraščiai ironiškai pavadinti „Kurortas“ (I, II, III, ir t.t.). Tas pavadinimas primena Balio Sruogos pjesių knygą apie nacių kacetą – *Pajūrio kurortas*.

Šiuose eilėraščiuose Jonynas irgi kalba apie kažkokias griežto režiimo sferas – gulagą, psichiatrinę ligoninę ar kitokius „kurortus“. Tau tik užlaužia rankas ir eini tenai kur tikiesi išmok-

gumi. Idomu skaityti autobiografijas. Kiekvienas žodis, kiekvienas sakiny pulsuoja autoriatu patirtu gyvenimu. Ir kai verti paskutinį Kazio Pabedinsko autobiografijos *Nuo Plungės iki Maroko* puslapį, mintyse iki kaleidoskops keičiasi autoriaus vėikla, kelionės, laimė, nelaimės, rūpesčiai, džiaugsmai, sielvartai – visas žmogiškų pergyvenimų spektras.

Inžinierius Kazys Pabedinskas yra žymus Nepriklausomos Lietuvos pramonininkas, išugęs ir sumoderninęs Kučinskio-Pabedinskų tekstilės fabriką Plungėje. Tuoj po karo ilgą laiką vadovavo lietuvių pabėgėlių komitetui Kempteno stovykloje, Vokietijoje, o vėliau buvo tekstilės fabriko direktorium Maroke.

Plati ir kūrybinga autoriaus veikla, šviesus jo požiūris į gyvenimo problemas. Imi, žmogau, natakėti plačiai pasklidusiu mitu, jog pramonininkas bei prekybininkas, siekdamas susilaukti

*siąs tiesos/ o tiesa vaikštinėja
aprengta chalatu ir dvelkianti
chloroformu. Pabaiga yra pilna
kartios ironijos: o šiaip jau gerai:
gyveni nežinodamas nieko ir
džiaugiesi kad nieko žinoti
nenori“.*

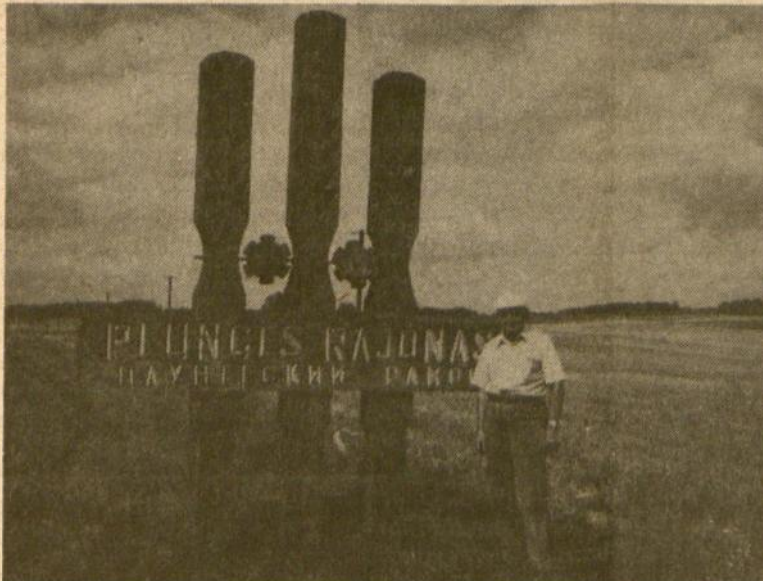
Sibiro tremties motyvas jau šiame rinkinyje sukaupias lemtingojo vagono įvaizdyje. Eilėraštyje „Baladė apie meilę“, kuriame jis parafrazuoja Achmatovą, Jonynas rašo: *virš rietuvėmis suverstų lavonų/ virš prakaitu kraujuojančių vagonų/ dangum praskries išimylėlių pora/ dangum kurio nėra“.* O dar nespausdintame eilėrašty „Pro vagono ratų bildesį“, kurį jis skaitė New Yorke, jis vėl rašo apie tuos išimylėlius, kurie *švelnioj birželio žolėje/ plevens kaip debesys ore*. Pabaigoj – vaizdo kontrastas: *klaikiausiam vasaros sapne/ nėsčia sesuo suriks ir išprotės/ užkaltame kaip karstas vagonė*.

Dabar Lietuvoje eilėraščio semantikai jau nebereikalinga ezopinė kalba. O vagonas jau tapo tremties paminklu. Bet daugelio Jonyno eilėraščių prasmė išryškėja tik santyky su kitų poetų kitados ištartais žodžiais, nuskambėjusiais ritmais. Ir ne vien tik tai Platelio, Sruogos ir Rilke ar Achmatovos posmuose, bet ir Mackaus, Venclovos, Whitmano, Goethės strofose ar kitur.

Kaip tvirtina literatūros mokslininkė, buvusi Algirdo Juliaus Greimo studentė Julia Kristeva, kiekvienas literatūrinis tekstas yra lyg kokia mozaika, susidariusi iš įvairių kitų, absorbuotų ir transformuotų tekstų. (Tai vadinama „intertekstualumu“). Tokią absorbuotų ir savo individualios poetinės vizijos transformuotų tekstų mozaiką sąmoningai ir spalvingai ryškina savo kūryboje Antanas A. Jonynas. Jis veda vidinį pašnekesį su kitais poetais, todėl jo poezijoje yra dialoginė įtampa ir daugiabalsiškumas.

pelno ir norėdamas, kad biznis klestėtų, būtinai turis būti gobšus, savanaudis, turis spausti darbininkus. „Buržujus, išnaudotojas, reacionierius“, pasakys marksistas, įjungdamas į šią grupę ir tikintįjį. „Biznis lieka bizniu“, sakys kapitalistas, išjungdamas iš ekonominės veiklos religiją bei moralę. Pabedinskas atmetė gobšumą, darbininkų išnaudojimą ir nemoraliją „biznis lieka bizniu“ pažūrą. Jis savo biznyje visada vadovavosi krikščioniškumu. Ir buvo jam gausaus moralinio pelno ir savaime atsirado finansinio. Žmogus visada ir visur gali būti žmogumi.

Nelengva žmogui būti žmogumi. Daug lengviau būti gyvuliu. Žmogum būti, tai kaip į kolk kalną kopti, o gyvuliu – tai tik šliaužk pakalniui ir tiek. O pagaliau, kur čia ta riba tarp žmogaus ir gyvulio? Baltimorės akvariume šiemet ėmė ir nugaišo gražus, baltas kybininkas, siekdamas susilaukti

Ir nuo Maroko iki Plungės... Inžinierius Kazys Pabedinskas šiuo metu vasarą lankydamsis Lietuvoje, sugrįžo ir į Plungę, kur apžiūrėjo Nepriklausomybės laikais turėtą savo lino audinių fabriką.

„Broliai rudenį“

Aldonos Kaminskienės nuotrauka

Iš 1987 metų Lietuvių fotografų parodos Chicagoje, Čiurlionio galerijoje, kurios konkursinė tema buvo „Metų laikai“ – Aldonos Kaminskienės fotografijos laimėjo III vietą.

Antanas A. Jonynas

NEMIRTINGOS SIELOS

*Automobilis rieda priemiesčio gatve
pilkuoja medžiai nusimetę lapų grimą
šalikelėm drumsta lietaus srovė
šiandieną mes vaidiname išsiskyrimą*

*aš nežinau ar tu gyva ar jau mirei
ar aš esu ar nėr manes tu rymai
už lango dilgėlėm sužėlę patvoriai
šiandieną mes vaidiname išsiskyrimą*

*šiandieną mes vaidiname išsiskyrimą
dar posūkis ir tu pranyksi tuoj
daugiau nė žodžio vėl lynoti ima
raudonas skėtis rankoj sulenktoj*

*šiandieną mes vaidiname išsiskyrimą
mes aišku susitiksime rytoj?*

UPĖ TEKA APAČIOJE

*Amžių suraukšlėtam grindiny
naktį aidi žingsniai purvini
veidrodį mėnulio atspindėję švyti
aptrupėjusios tarpvarčių raudonos plytos*

*miega liūtas tamsoje
lėtai nuo šlaito
susiglamžiusi išimylėlių porėlė nusileidžia
upė svidina kaip kaulus baltus akmenis
tik užuolaidų blakstienos matosi pro lango
akinius*

*darbas baigėsi ir prasidėjo šventė
girtas sargas muša sugyventinę
iš balkono paleista nubrėžia lanką
cigaretė
pusrūsy užgesta lempa*

*girdisi kačių vaikų ir moterų vaitojimas
tarp miestinio traukinio gaudimas tolimas
senis skaito laikraštį palikęs praviras duris
liūtas miega tamsoje
nakties ir liepos vidury*

KURORTAS III

*Išėjęs į miestą Mačiau: ligoninės Mačiau
žmogų spardanti moteri: ji glamonėjo jo
kojas*

*o kas galų gale iš to kad gyvenai: kaip
už viską dėkingas debilas
kaip skuduras kaip nešvari mazgotė bet
net ir tai nesvarbu
užlaužia rankas ir eini tenai kur tikiesi
išmoksiąs tiesos
o tiesa vaikštinėja aprengta chalatu
ir dvelkianti chloroformu*

*o šiaip jau gerai: gyvenai nežinodamas nieko
ir džiaugiesi kad nieko žinoti nenori*

ALKANAS MĖNUO

*Tamsi naktis
tik ties mumis
mėnulis ryjantis
pasaulį akimis*

*kalvos viršūnėj
ant aukščiausios vietos
su kastuvu sustingęs
duobkasio skeletas*

*iš mirusiųjų žemės
naktinis dvelkia vėjas
tačiau, mėnulis stebi
kaip glaudžiasi gyvieji*

*tamsi naktis
tai ties mumis
mėnulis ryjantis
pasaulį akimis*

KAPAS

*Aš negirdėjau paukščio kur skardeno
šakoto medžio vėsioje paunksnėj
aš sunkiai gyvenau kiekvieną dieną
kiekvienu valandą nuritindamas sunkiai*

*kilau į savo amžiną Golgotą
apkaltas savo baimės grotomis
galvodamas kad laisvė tai beprotnamis
kuriam nebūdžiama už tai kas pagalvota*

*aš gyvenau tarsi dar daug turėčiau
gyvenimo kurį įveikti reikia
pasiziūrėti vaike*

*dabar virš šito mažo žemės rėžio
nebeskardena paukštis ir iš nieko
šaltinis trykštantis į niekur bėga*

PRO VAGONO RATŲ BILDESĮ

*Tu dar regėsi kaip pušų
teptukai piešia danguje
neryškius debesis viršum
išimylėlių kurie
švelnioj birželio žolėje
plevens kaip debesys ore*

o mes jau būsime toli

*tu dar regėsi kaip trobų
stogariai nuslysta spinduliai
vakariai glostantys abu
išimylėlius kurie
pažinę meilę tobulai
plevens kaip debesys ore*

o mes jau būsime toli

*o mes jau būsime taip toli
ta tolima taip greit artės
kaip susapnuot net negali
klaikiausiam vasaros sapne
nėsčia sesuo suriks ir išprotės
užkaltame kaip karstas vagonė*

tu dar regėsi dar regėsi dar regėsi

(Paskutiniai du eilėraščiai iki šiol dar nėra buvę spausdinti.)

Antro kaimo gastroliniai spektakliai

MYKOLAS DRUNGA

Antros kaimas — pirmasis išeivijos meninis kolektyvas, gavęs kvietimą gastroliuoti Lietuvoje, tik lig šiol dar nespėjęs juo pasinaudoti. Po ilgesnio prisirengimo antrakaimiečiai pagaliau į „krajų“ vyksta lapkričio pradžioje, veždamiesi dvi skirtingas programas, kurias kelionės išvakarėse sumanė parodyti ir Chicagos publikai. Pirmosios programos spektaklis įvyko jau rugsėjo 30 dieną Jaunimo centre, a antrąją matėme praėjusį savaitgalį Playhouse scenoje.

Iš didžiulio, per 25 gyvavimo metus sukaupto repertuaro mūsų linksmūnai atsirinko tai, kas, jų nuomone, Lietuvoj geriausiai „praeis“. Norisi, žinoma, pataikyti, bet manyčiau, kad nereikia šia prasme persijaudinti. Inteli-gentiškas Lietuvos žiūrovas juk supras, kad atvyko svečiai iš kito pasaulio su savitomis tradicijomis, ir bus iš anksto pasirodęs gal ir ne kiekvieną niuansą visu šimtu procentų įvertinti taip, kaip atlikėjai to norėtų. Jeigu Antras kaimas kartais Lietuvai pasirodytų kaip „keistas paukštis“ — į sveikata, nes naminių žvėrių jau ir taip pakanka. Galų gale ir čia „Amerikėj“, savam kieme, publika ne visas antrakaimiečių išdaigas priima vienodai: kas vieną žiūrovą verčia besikvatojanti iš kėdės, kitam tik skilvį apverčia, o trečią palieka visiškai abejingą, tarsi stabo ištikta.

Rugsėjo 30 dieną spektaklis sutapo su populiariu jaunuolių vestuvine puota, todėl pas antrakaimiečius žmonių atėjo labai nedaug. (Stigo ir intensyvesnės reklamos.) Tie, kurie atėjo, vis dėlto buvo pavaišinti ne tik seneiška, bet ir fiziškai — gero rostbifo su kugelių pavidalu. Gal dėl to, kad spektaklis vyko „virškinimo sąlygomis“, o gal ir dėl to, kad negausios publikos daugumą sudarė rimti žmonės (tik prie vieno kito stalo sėdėjo po kelis nerimtus), — Antras kaimas tą vakarą nesulaukė tiek katučių, kiek buvo jų nusipilnes.

Prie šių priežasčių pridėčiau dar ir trečią — Jaunimo centro didžiulios salės erdvę. Antrakaimiečiai jos neužpildė. Tą patvirtino visai kitas įspūdis, sukeltas jų spalio 21 dieną pasispausimo Playhouse teatrelio salikė. Čia jie nardė kaip žuvis upokšnyje, čia — viskas ant delno, čia kiekvienas jų normalus kalbėjimas buvo girdėti, kiekvienas šūkas išėjo tiesiai į akį. Antras kaimas — kambarinis (taigi kambarinis) kolektyvas, reikalingas būdos, nedaug ką didesnę už juos pačius.

Kai kas sakytų, kad ir abiejų programų humoristinis krūvis nelygiai stiprus. Man irgi šiek tiek labiau patiko antroji, nors ir pirmosios nemėčiau per tvorą. Pirmoji, vardu „Istorijos paraštėse“ — daugiau išsiviskiai lietuviška, antroji, pavadinta „Leguminiscum tuti fruti“ (tai neva lotyniškai, nors nepraeitų pro nė vienos tos kalbos mokytojo raudoną pieštuką), — daugiau bendražmogiška, tik irgi, kur galima, užkabinta ant lietuviškų (ypač „tarybinių“) kablukų. Pirmoji programa, sakyčiau, Lietuvos žiūrovui turės daugiau „pažintinės“ vertės, nes atskleidžia daugelį išeivijos gyvenimo (buvusio, esamo ir būsimos) momentų, bet, žinoma, ne iš paradinės, o iš „užpakalinės“ pusės. Čia gal ir bus daugiausia klausukų bei speliuojimų, ką tai reiškia, kaip jų buvo ir kai kuriems jaunesniems čionykščiams žiūrovams, nepatyrusiems DP stovyklų Vokietijoje ar pirmųjų Amerikon atsikraustymo metų egzistencijos, kurios vaizdėliai sudarė beveik visą tos programos pirmąją dalį. Antroji tos pačios (t.y. pirmosios) programos dalis — maždaug išeivijos

Dalis Antro kaimo kolektyvo: senūnė Vidą Gilvydienę ir prievaidą Algirdą Tītų Antanaiči supa Arvydas Vaitkus, Jūratė Jakštė, Edvardas Tuskenis, Eugenijus Butėnas ir Indrė Toliuštė, tirdami: „Juokingi esame ne mes, juokingas yra gyvenimas“.

dabartis ir (numanoma) ateitis, lygia greta ir šiandieninės Lietuvos tikrovė (ir vėlgė — ne atgimstančioji, o jos stagnacinė papilvė). Jei Lietuvos žiūrovas kvatosis, tai turbūt daugiausia iš šitosios dalies škielėliu, o taip pat ir iš visos antrosios (Playhouse teatre rodytos) programos, kurioje daugiau nei pirmojoje sudėti antrakaimiečių klasiškieji šeimyninių santykių, meilės istorijų, buitinio gyvenimo vaizdėliai, kalbantieji universalios žmogiškosios patirties komizmo kalba.

Abidvi programos kartu sudėjus, gauname arti 70-ies gabaliukų mozaiką, iš kurios atsikariai įvardinti tū, kas šmaikščiausia, beveik neįmanoma. Lengviau jau būtų suminėti tos kelis vaizdėlius, kurie gal mažiau pavykę. Bet šįkart nesileisime tuo klausimu į ilgas kalbas, nes apie tai jau platokai rašyta ryšium su 1988 metų jubiliejinio vakaro repertuaru, kuriuo abi į Lietuvą vežamos programos kaip tik daugiausia ir remiasi. O toji jubiliejinė programa savo ruožtu apšėi sėmėsi iš labiausiai nusisekusių gabalų, Antro kaimo statytų praeityje. Tad šiais metais, be vieno kito papildymo ar perdirbimo, čionykščiai žiūrovai repertuarine prasme daug ko naujo nepamatė.

Linkint Antram kaimui gero vėjo, negalima jo palydėti į Lietuvą be gero žodžio specialiai apie tai, kas sudaro kolektyvo stiprybės pagrindą. Turiu omeny būtent aktorius. Jų visų darbas — pasigėrėtinai, tiek individualios charakterizacijos, tiek bendros sąveikos atžvilgiu. Nežinau kito tokio išeivijos sceninio kolektyvo, kuriame visi be išimties vaidintojai būtų tokie igūdė ir itaigūs. Be abejo, antrakaimiečiams pade-ta ta aplinkybė, kad kiekvienas spektaklio metu vaidina labai daug rolių. Tad jei vienam vaizde-ly kuriam nors aktoriumi kas nors ne visai pasiseka, galima čia pat atsigriebti tolimesniose numeruose, tuo būdu išlaikant bendrojo lygio aukštumą. O tas kiekvieno antrakaimiečio bendras aktorinis lygis ir yra labai aukštas. Visi jie tai pasiekė kietu darbu prievaidos Algirdo T. Antanaičio teatrinės mokyklos suole, o vienas kitas turi ir papildomą dovaną išsukti šypsnį vien savo fiziniu pasirodymu scenoje (Eugenijus Butėnas ir Romas Stakauskas, dažnai Alida Vitaitė,

gramoj) ar (antrosios programos šeimyninėse scenose) i „vištelės“ (daugiausia Gilvydienės) sumindžiota „gaideli“. Faktas, kad Stakauskas šiuo metu gyvena didelės asmeninės bėdos (ligos) šešėlyje, jo tipažams kaip tik suteikė nemeluoto „juoko pro ašaras“ pobūdį, ir jis spalio 21 dieną spektaklio pabaigoje susilaukė didžiausių publikos ovacijų. Galop, nerimtų charakterių sėbrystėje reikia ir vieno (tariamai) „rimto“: šitokias roles (bet ne tik jas) puikiai suvaidino Juozas Kapačinskas, turis, kaip ir Butėnas, neeilinį sugebėjimą išlaikyti veiksmo įtampą.

Baigiant, viena kita kritiškesnė pastaba. Visų aktorių gera dikcija (teksto artikuliacija ir projektavimas), bet lietuviškų garsų tarimas daug kur (ir galbūt neišvengiamai) rodo amerikietiško liežuvių įtaką. O tas liežuvis nelygiuoja mūsų kalbos priegaidės, dvibalsius, skirtumą tarp kietųjų ir minkštųjų priebalsių, kartais, susijaudinimo įkarštyje, net ir galūnes. Beveik visai be priekaištų šiuo atžvilgiu išėjo tik Jakštėytei ir Gilvydienei. Kita vertus, pastaroji, kaip ir keli kiti, truputiuką per daug kliuvinėjo už teksto. Gal tai tik momento įtampos išdava, o gal (Riškaus atveju) dar ir ne visiškai įsisavinto teksto.

Antras kaimas naudojami ir aktorių (bei prievaidos) iš anksto centro spektakly jie daug kur skambėjo dusliai, nepakankamai ryškiai, lyg per vandenį. Ar tai dėl to, kad jie išrašyti per toli nuo mikrofono, ar dėl dažno vartojimo jau apdėvėti, ar nepritaikyti didelės salės aidinčiai akustikai? (Mažoj Playhouse salėj antros programos išrašai skambėjo švariau, bet irgi ne taip vaikai, kaip per mikrofoną ar tiesiai iš burnos einantis žmogaus balsas.)

Galop, pirmojoje programoje ant ekrano projektuojamas skaidres reikėtų išlaikyti ilgiau, kad jos neprabėgtų taip greitai (dažnai net nebūvo galima spėti perskaityti jų antraštinių tekstų) ir kad nebūtų tokių ilgų baltų plėmų pauzių tarp skaidrinio intarpo ir sekančio gyvo vaizdelio. Šiaip apšvietimo (Juozo „Sid“ Ulevičiaus) darbas vyko sklandžiai. Taikliai parinkta muziką ir garsus tvarkė Vincas Lukas, sukūręs ir iškalbingą plakata.

Kaip Antram kaimui seksis Lietuvoj, neabejotinai patirsime iš tenykštės spaudos. Žinome, kad broliai ir sesės tėvynėje jau seniai neturėjo progos atsileisti tiesioginiu, nemaskuotu juoku — tuo yriu, paprastu „juoku dėl juoko“, kuris yra kiekvieno žmogaus teisė. Antras kaimas kaip tik jiems padės šį istorinį deficitą išlyginti. O iš tėvynės sugrįžė ir naujais išpūdziais (gal ir tekstais) sustiprinti, antrakaimiečiai kitais metais gal ką nors visiškai šviežio, dar nematyto parodysi ir mums?

Česlovas ir Jūratė Norvaišai šoka vienoje Lietuvos estradoje.

Jūratė ir Česlovas Norvaišai vėl Chicagoje

Lapkričio 3 dieną, penktadienį, 8 v.v., Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje įvyks neeilinio pobūdžio programa. Tai paskaita apie balinius šokius ir jų demonstravimas. Šia programą atliks pasižymėję, pasaulyje žinomi šokėjai, daktarė Jūratė ir daktaras Česlovas Norvaišai iš Kauno.

Programoje šokėjai publiką supažindins su estradiniais šokiais ir jų išsivystymu Lietuvoje, demonstruos puotų šokius — lėtą valsą, tango, lėtą fokstroją, Vienos valsą ir „kvikstepą“. Po to, jie dar pamokys susirinkusiuosius šokti. Jų šūkis: „Moki vaikščioti — gali šokti“ Visa programa vyks kabaretinėje atmosferoje.

Jūratė ir Česlovas Norvaišai šoka nuo 1963 metų ir vienuolika metų yra Lietuvos estradinių šokių čempionai. Abu yra šokių balinūs šokius ir jų demonstravimas. Šia programą atliks pasižymėję, pasaulyje žinomi šokėjai, daktarė Jūratė ir daktaras Česlovas Norvaišai iš Kauno.

Šis bus Jūratės ir Česlovo Norvaišų jau antras pasirodymas Chicagoje lietuvių tarpe. Jie čia koncertavo prieš trejus su puse metu, ir jų programa sutrukdė daugybę žiūrovų bei sulaukė palankių atsiliepimų mūsų spaudoje.

Livijos Lipaitės menas

Kai 1983 metais Chicagoje vyko Pasaulio lietuvių dienos, dešimties dienų šventė, įvairūs renginiai, suvažiavimai, seimai, jaunieji menininkai University of Illinois at Chicago patalpose suruošė dailės parodą. Parodoje savo kūryba, skulptūros-keramikos darbas ypač išsiskyrė jauna menininkė iš Los Angeles Livija Lipaitė. Po to jos darbu nuotraukoje dar mažai rašyta. Ji gimusi ir užaugusi Lietuvoje, Kaune, mokytojų šeimoje. Ten ir gimnaziją baigė, o meną studijavo Uzbekijoje, Taškento Teatro ir dailės institute. Pasirinko skulptūrą ir keramiką. Vėliau studijas tęsė Vilniaus Dailės institute. Į Jungtines Amerikos Valstybes atvyko 1975 metais ir čia studijavo dailę California State University at Long Beach. Čia 1980 metais įsigijo Bachelor of Fine Arts ir 1982 metais Master of Fine Arts laipsnius. Jos darbas susidomėjo amerikiečių meninė publika, ir nuo 1978 metų ji yra turėjusi parodas savo universitete bei šalia jo — Long Beach, Santa Ana, Los Angeles ir kitur. Darbai buvo įvertinti premijomis. Kadangi menininkė gerai pažino orientalinį meną, tai ir jos darbuose, įvairiuose lipdinuose, figūrose, lentelėse atsispindi Oriento architektūra ar ornamentika.

Vasario 16 gimnazija Vakarų Vokietijoje Livija Lipaitė labai gerai pažįsta. Ji tenai porą metų dėstė meną ir padėjo prižiūrėti bendrabutį.

Spalio mėnesio pabaigoje Livijos Lipaitės darbu paroda vyksta New Yorke, o po to bus perkelta į Chicago. Lapkričio 3-5 dienos savaitgalį paroda bus rodoma Chicagos Jaunimo centre, Čiurlionio galerijoje. Parodos atidarymas bus penktadienį, lapkričio 3 dieną, 7:30 v.v. Tai bus reta programa pamatyti skulptūrą bei keramiką, „kitoki“ meną, nei esame pratę matyti šioje gražioje galerijoje. Progos negalima tydomis praleisti jokiū būdu. Tokie darbai, kaip Livijos Lipaitės, sunkiai kilnojami, ir greit panašios parodos nesulauksime.

Č. G.

Algirdo Landsbergio dramos „Penki stulpai turgaus aikštėje“ premjera Lietuvoje vyks šiandien, spalio 28 dieną, Kaune. Pokario Lietuvos partizanų kovų motyvais parašyta veikalą režisuoja Vytautas Balsys.

Klaipėdos dramos teatre šiuo metu statomi du išeivijos dramaturgų vienaveiksmiai — Kosto Ostrausko „Lozorius“ ir Algirdo Landsbergio „Sudiev, mano karaliau“.

Akcentai

(Atkelta iš 3 psl.)

beluga banginis. Gaila vargšelio. Smagus ir linksmas buvo. Spaudoje pasirodė balsų, kad jis nugaishs iš nostalgijos, pasiilgęs okeano platybių, kad visi gyvuliai zoologijos soduose ir akvariumuose esą uždaryti, kaip kalėjimuose, prieš jų patį valia. Taigi gyvuliai tampa dar viena tautine mažuma, kurios teisės turi būti apsaugomos. Tikriausiai dėl to turime gyvulių teisių gynėjus (Defenders of Animal Rights). O Eric Chaisson, vienas iš Erdvės teleskopo mokslinio instituto Baltimorėje direktorių, Astronomy žurnalo šiuo metu vasario numeryje ėmė ir paraše: „Darvinizmas pradėjo revoliuciją, išlaisvindamas mus iš tikėjimo, kad žmogus iš esmės skiriasi nuo kitų gyvybės formų“. Taigi esame išlaisvinti iš žmogiskumo.

To paties žurnalo skaitytojas Peter Andre iš Seattle miesto ruggpjūčio numeryje pavadino Eric Chaisson arogantu, nes jis nejučia skirtingai tarp savęs ir gyvulėlio. Astronominis galvojimas, anot Andre, jau kuris laikas sistemingai išjungia Dievą ir žmogų iš astronominių problemų svarstymo. Dievo paneigimas vedas į kartojimą beprasmių ritualo jumbo“ („ge-whiz mumbo jumbo“), kuriomis charakteringas esąs Chaisson straipsnis.

Gal ir taip. Juk dirbtinės logikos konstrukcijos nieko neįrodo. Lieka neatsakyti klausimai: iš kur visata? iš kur pasaulis? iš kur žmogus? iš kur gyvulėlis? O tada iš širdies gelmių ataidi poeto žodžiai:

*Is Tavo rankos, Dieve, gaunu savo ryta,
Is Tavo rankos ir švieši darbų
diena...*

Bernardas Brazdžionis

Kaži, kaip su ta senute Halley kometa, kuri prieš trejetą su viršum metų tiek triukšmo, tiek susijaudinimo sukėlė Žemės planetoje? Astronomai skelbia, kad ji jau nukeliavusi per pusanuro bilijono kilometrų tolyn nuo Saulės. Turėtų būti kur nors už Saturno orbitos.

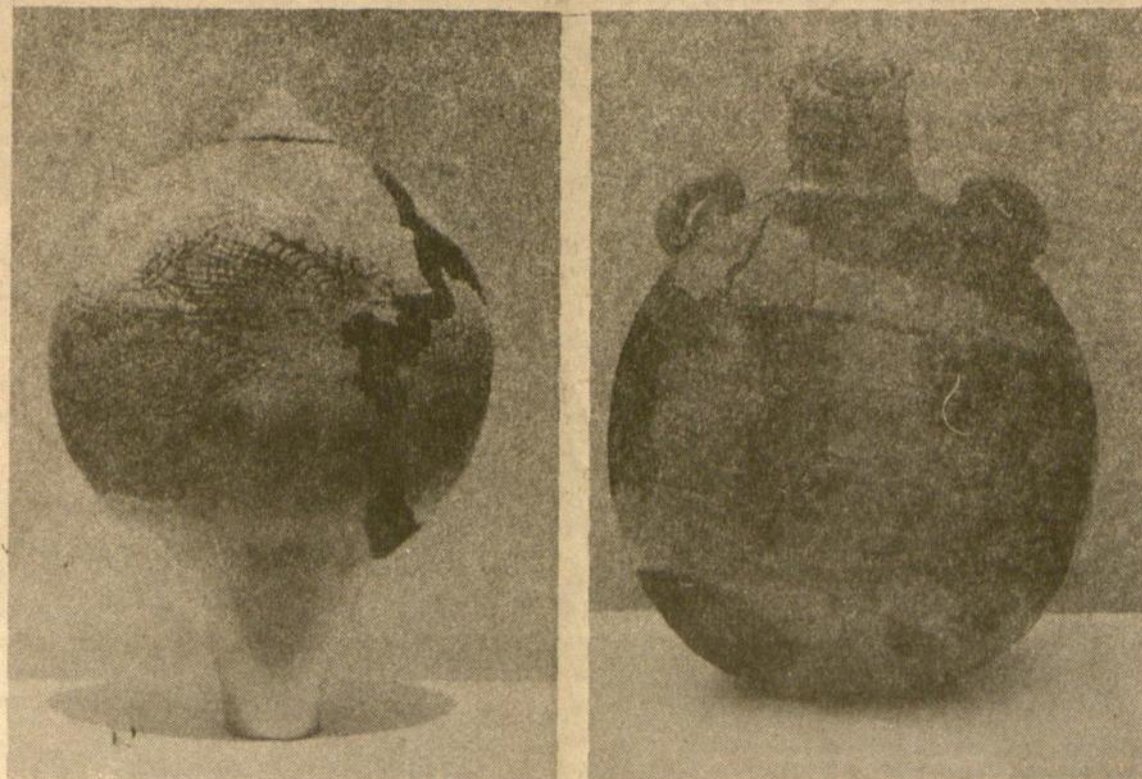
Kometa vis dar aktyvi. Vis dar nepasiduoda kosminiam šalčiui. Ją vis dar kaitina Saulė, dėl to ji vis dar įsisupusi į didžiulę komą (garuojančių dujų ir dulkių apvalkalą), kuri besanti didesnė negu pusė milijono kilometrų skersmens. Ji vis dar puikuojasi kometine uodega, bet jos lengvai nepamatysi: kometos ryškumas labai, jau labai menkas. Vos 23.5. Reikia galingo teleskopo ir elektroninių stiprinimo prietaisų. Kaip ten bebūtų, bet Halley kometa dar gyvuoja ir žada ateinančiame šimtmeptyje mūsų provaikščius aplankyti.

„Nationalistinės“ politikos krizė

(Atkelta iš 2 psl.)

Kun. Alfonsas Svarinskas (Lietuva) padėjo šio simpoziumo organizatoriams sakydamas, jog mums visiems yra didelė pagalba, kad mūsų kova už demokratiją ir laisvę yra pakeliama į tarptautinį lygį. Jis patvirtino, kad Ukrainoje ir Gudijoje padėtis iš tiesų yra labai tragiška. Vakarams turėtų būti gėda dėl to, kad jie gina tik atskiras žmones ir visai abejingi ištisoms tautoms. Toliau kun. Svarinskas, papildydamas Vytauto Skuodžio pranešimą, parodė lietuvių tautos kovos už laisvę ir tikėjimą krauju ir ašaromis nuilstytą kelią per visus sovietinės okupacijos ir aneksijos dešimtmečius. Didelis yra laimėjimas, kad dabar Lietuvoje sugriauti visi stabai: marksizmo-leninizmo dabar niekas nebentiki ir visi dabar žino, kad iki šiol buvome maitinami vien melu.

(Pabaiga ateinantį šeštadienį)

Livijos Lipaitės keramikos darbai iš serijos „Lopinėliai“: kairėje — žemas deginimas, komerciniai pogrąžriniai dažai, dešinėje — druskos deginimas.